

OBČANSKÝ ZÁKONÍK

Myšlenka upravit celý korpus práva uceleným souborem zákonů je velmi stará (viz např. Corpus iuris civilis císaře Justiniana ze 6. století), účelného naplnění došla však až pod vlivem idejí osvícenství počátkem 19. století.

Prvním (a ve znění novel dodnes platným) občanským zákoníkem z tohoto období je francouzský napoleonský Code civil français (zvaný též *Code Napoléon*) z roku 1804.

Tento zákoník inspiroval přijímání obdobných legislativních děl v dalších evropských zemích. Pro české země má velký význam rakouský Všeobecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811, jenž na našem území platil do roku 1950 (a v části věnované pracovnímu právu až do poloviny 60. let). Na území Rakouska platí ABGB dodnes.

Legislativně o něco méně úspěšný je - rovněž dodnes platný - obsáhlý občanský zákoník německý z roku 1896, jemuž je vytýkána přílišná složitost a obtížná srozumitelnost.

Snaha po komplexní kodifikaci soukromého práva se naopak vyhnula zemím angloamerické právní kultury, protože je právo tvořeno na základě precedentů (case law) a vznik rozsáhlých kodexů nemá tradici.

Struktura Občanského zákoníku

Platný občanský zákoník z r. 1964, jenž prošel počátkem 90. let rozsáhlou novelizací, je pokládán za provizorní, z mnoha hledisek nevyhovující právní předpis; snahy po nové právní úpravě však doposud nedošly naplnění, neboť odborná veřejnost se nedokáže shodnout na tom, zda vyjít z tradičního modelu ABGB, nebo zachovat kontinuitu se zažitou, byť nevyhovující úpravou stávající.

Na rozdíl od původních občanských kodexů, které si daly za cíl pojmut veškeré soukromé právo, neobsahuje dnešní občanský zákoník úpravu obchodních vztahů (tu přenechal obchodnímu zákoníku z r. 1991), rodinné právo (zákon o rodině z r. 1963), pracovní právo (zákoník práce z r. 1965 a 2006), spolkové právo (zákon o sdružování občanů z r.1990), nadační právo (zákon o nadacích a nadačních fondech z r.1997) ani úpravu svěřenství (trustů), jejichž vznik český právní řád neumožňuje.

Dnešní občanský zákoník se člení na **obecnou část**, v níž jsou obsažena nejobecnější ustanovení (např. o počítání času nebo o právních úkonech) a dále vymezení subjektů práv, fyzických a právnických osob, a na část **zvláštní**, která se dále dělí na výklad o věcných právech a o právech závazkových. Zvláštní postavení má úprava dědického práva.

OBČANSKÉ ZÁKONÍKY VE SVĚTĚ

Stát	Rok přijetí
Portugalsko	1966
Švýcarsko	1907
Polsko	1964
Holandsko	1838
Itálie	1942
Německo	1900
Španělsko	1885
Rakousko	1812
Francie	1804
Ukrajina	2004
Argentina	1869
Uruguay	1868
Bolívie	1830
Řecko	1946
Japonsko	1896/8

Občanský zákoník v době komunismu

V roce 1948 byla vyhlášena "právníká dvouletka". Kodifikační odbor ministerstva spravedlnosti byl zřízen 1. září 1948. Tzv. střední občanský zákoník byl přijat 25. října 1950 jako zákon č. 141/1950 Sb. Byl ještě celkem kvalitní, komercialisovaný, ale vycházel již z tzv. "užší koncepce" občanského práva. Hlavními deformacemi středního občanského zákoníku bylo zúžení pojetí věci, rozlišování druhů vlastnictví a opuštění zásady *superficies solo cedit*. Celkově negativní bylo zjednodušení právní úpravy, z čehož vyplývalo nejasné postavení mnoha právních vztahů.

Úpadek českého občanského práva dosáhl svého vrcholu přijetím občanského zákoníku z roku 1964, zákona č. 40/1964 Sb. Opuštění římskoprávní terminologie mají na svědomí Zdeněk Kratochvíl, Stanislav Stuna st. a jim podobní. Pod jejich vlivem byly zavedeny například tyto pojmy: "bezpodílové spoluvlastnictví", "osobní užívání", "omezení převodu nemovitostí", "občanská výpomoc" etc. Závazky (*obligationes*) byly přejmenovány na "služby" a značně deformovány. Byla zrušena komercialisace občanského zákoníku a opuštěno mnoho základních principů občanského práva. Některé tradiční instituty byl vráceny již novelou č. 131/1982 Sb., zbytek novelou č. 509/1991 Sb., jejímž inspiračním zdrojem byl střední občanský zákoník. Dnešní občanský zákoník má přibližně 600 paragrafů.

NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Nový kodex principiálně vychází z teze, že smyslem občanského zákoníku není pouze úprava majetkových vztahů, ale nastavení takových podmínek, které umožní utváření soukromého života tak, aby svobodné iniciativě jednotlivce byl ponechán co nejširší prostor.

Z těchto důvodů tvůrci projektu přišli s návrhem upravit celou soukromoprávní oblast (tj. např. právo obchodní, pracovní, rodinné) v jediném zákoníku. Tuto myšlenku se podařilo prosadit jen zčásti.

Zákoník je nově rozdělen do pěti částí. V části první – obecně jsou tradičně formulovány základní zásady, statusové právo fyzických i právnických osob. Novinkou je definice podnikatele a úprava nadací, která nově umožňuje založení nadace i pro dobročinné účely, nikoliv pouze k obecně prospěšným cílům, jak je tomu doposud. Dále jsou v první části nově definovány věci a právní úkony.

Část druhou tvoří rodinné právo. Tady autoři navrhují mimo jiné dvě varianty uzavření manželství – buď si výhradní právo oddávat ponechá stát, nebo budou možné sňatky civilní i církevní. V tom případě budou moci oddávat duchovní všech církví, které u nás působí (dnes má toto právo jen necelá dvacítká z nich). Novinkou je i možnost manželů upravit si vzájemné majetkové vztahy přednostně smlouvou.

Část třetí – tzv. absolutní majetková práva přinášejí návrat k zásadě, že součástí pozemku je vše, co je s ním pevně spojeno, tedy i budovy. V oblasti vlastnického práva je na roveň postaveno vlastnictví hmotných i nehmotným statků. Zákoník věnuje několik ustanovení i zvířatům, která nově nedefinuje jako věci. Dále se autoři soustředili na podrobnou úpravu věcných práv, služebností a zejména dědického práva, které by mělo zůstaviteli zajistit širší možnosti uplatnění jeho vůle například prostřednictvím dědické smlouvy.

Část čtvrtá obsahuje relativní majetková práva, závazky. Je zde upraven například nájem bytu, který dává pronajímateli šanci vypovědět nájem uzavřený na dobu neurčitou, a to bez uvedení důvodu, ovšem s dvouletou výpovědní dobou. Dále zde najdeme náhradu škody či nekalou soutěž. Největší část zaujímá katalog smluv, včetně těch původně upravených v obchodním zákoníku.

Část pátou tradičně tvoří ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

VYBRANÉ ZMĚNY

CO SE ZMĚNÍ PRO NÁJEMNÍKY?

Nový občanský zákoník zavádí takzvanou výpověď z nájmu bytu bez udání důvodu. Majitel se se svými nájemníky ale nebude moci rozloučit ze dne na den. Na to, aby si našli nové bydlení, budou mít dva roky.

CO SE ZMĚNÍ PRO ZVÍŘATA?

Zvířata už nebudou z pohledu práva věci, jako je tomu teď. Význam to pro ně bude mít velký. "Zvíře má podle nového zákoníku specifické právní postavení a nelze s ním zacházet jako s věcí," říká Karel Eliáš.

Nový zákon by pomohl i útulkům. Ty teď podle zákona mohou ztraceného psa či kočku nabízet novému majiteli až po šesti měsících. Nově by se původní majitel, musel ozvat nejdéle pro dvou měsících.

Přísnější by byla i pravidla pro prodej zvířat. Mohli by si je koupit jen lidé starší patnácti let, ne děti. Nezáleželo by přitom, jestli jde o nákup psa či akvarijní rybičky.

CO SE ZMĚNÍ PRO ZÁKAZNÍKY?

Zákazníkům cestovních kanceláří by nový občanský zákoník měl zaručit práva, jak je stanovila Evropská unie. Výraznou změnou je hlavně odškodnění za ztrátu radosti z dovolené, které by měly klientovi zaplatit cestovní kanceláře, například pokud na poslední chvíli zruší jeho zájezd.

CO SE ZMĚNÍ PRO OBČANY?

Zákoník chce dát lidem větší prostor, aby si "dělali, co chtějí". Větší váhu by dostalo slovo, respektive ústní slib. Vybrané smlouvy, třeba prominutí dluhu, by už nemusely mít písemnou podobu.

Občanovi chce dát práva uspořádat si věci po svém, dává mu za ně ale i odpovědnost.

"Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat," píše se v zákoníku.

(převzato z článku Aktuálně.cz, Nový občanský zákoník přehledně: co všechno změní?, 15.6.2008)